

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa

Kierownik prof. dr hab. n. med. i n. zdr. Elżbieta Grochans

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

tel. +48 91 48 00 910, fax +48 91 48 00 905, e-mail: zpropnp@pum.edu.pl

Szczecin 2022-07-28

Recenzja

Rozprawy doktorskiej mgr Kamili Kmieć pt. „Zachowania zdrowotne nauczycieli w kontekście uwarunkowań socjodemograficznych”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. n. med. i n. zdr. Katarzyny Sygit, promotor pomocniczy: dr. n. med. Barbara Kollataj

Ocena wyboru tematu

Zdrowie stanowi jedną z najistotniejszych wartości dla człowieka. Utrzymanie go przez długie lata na jak najwyższym poziomie pomaga zachować dobrostan zarówno fizyczny, jak i psychiczny. Grupa działań podejmowanych przez człowieka, które w różnym stopniu wpływają na zdrowie określana jest mianem zachowań zdrowotnych. W ostatnich latach wzrost świadomości społecznej przyczynił się do zwiększenia znaczenia prawidłowego odżywiania, regularnej aktywności fizycznej oraz umiejętności radzenia sobie ze stresem.

Zachowania zdrowotne możemy określić jako czynności i działania, wyrażane za pomocą zmiennych behawioralnych związanych ze zdrowiem i chorobą, czyli wszelkie zachowania, w tym nawyki, postawy, zwyczaje i uznawane wartości jednostek oraz całych grup społecznych. To działania polegające na dokonywaniu określonych wyborów zarówno dotyczących własnego zdrowia, jak i zdrowia innych osób.

Zachowania zdrowotne stanowią bardzo ważny element aktywności życiowej człowieka. Wiedza dotycząca zachowań zdrowotnych sprzyjających zdrowiu oraz sposobów niwelowania zachowań nieprawidłowych powinna w dużej mierze przyczynić się do polepszenia zdrowia społeczeństwa.

Zachowania te są postawami nie tylko wobec własnego zdrowia, kształtowanymi od wczesnego dzieciństwa m.in. w procesie edukacji zdrowotnej, ale również wobec innych

osób. Proces ten zachodzi w różnych miejscach i czasie, między innymi w domu, w szkole czy zakładzie pracy. Oprócz domu rodzinnego, to szkoła jest organizacją w której najwcześniej rozwijają się i utrwalają kulturowe i zdrowotne wzorce zachowań dzieci i młodzieży. W związku z tym niezwykle ważne jest promowanie zdrowia w środowisku szkolnym. Osobą, która realizuje te zadania jest oczywiście nauczyciel, który powinien cechować się wysoką świadomością zdrowotną, ale i postępowaniem, które chce przekazać młodemu pokoleniu.

Rolę nauczyciela w tym procesie przedstawia Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), poprzez podkreślenie konieczności włączenia nauczyciela w proces wychowania młodego pokolenia do wartości zdrowia i prowadzenia zdrowego stylu życia.

Biorąc pod uwagę powyższe dane, uważam, że wybór tematu był bardzo trafny, a podjęty problem jest aktualny i mieści się w dyscyplinie nauk o zdrowiu.

Ocena formalno - redakcyjna

Przedstawiona do oceny praca ma typowy układ dla dysertacji doktorskiej, zawarta jest na 203 stronach komputeropisu, łącznie z aneksem. Struktura pracy jest przejrzysta i logiczna, została zachowana właściwa proporcja poszczególnych elementów. Założenia teoretyczne poruszanej problematyki, poprzedzone wstępem stanowią pierwszą część dysertacji. Kolejna część, to konceptualizacja badań własnych, trzecią stanowi materiał empiryczny, obejmujący wyniki badań, dyskusję i wnioski. Praca zawiera również wykaz wykorzystanego piśmiennictwa, streszczenie w języku polskim i angielskim oraz Aneks zawierający spis tabel, rycin i rysunków, wykorzystane w pracy narzędzia badawcze oraz zgodę Komisji Bioetycznej. Piśmiennictwo stanowi 292 pozycje dobrane do treści pracy w sposób prawidłowy, ponad 60% pochodzi z ostatnich 10 lat, a około 35% całości stanowią pozycje anglojęzyczne.

Edytorsko praca jest staranna, czytelna, ilustrowana głównie tabelami, w niewielkim stopniu rycinami. Poszczególne części są koherentne i zgodne z ich tytułami. Treść pracy zgodna jest z tytułem dysertacji.

Ocena merytoryczna

W części teoretycznej Doktorantka przedstawiła w sposób bardzo interesujący zagadnienia dotyczące tematu badań. Dokonała analizy zdrowia, promocji zdrowia i profilaktyki. Opisała modele czynników warunkujących zdrowie, ich wpływ na zachowania zdrowotne, a także poruszyła zagadnienie zachowań zdrowotnych, kryteria

podziału i proces kształtowania zachowań. Kolejno Doktorantka opisała prozdrowotny styl życia, uwzględniając jego koncepcje, grupy zachowań w ramach prozdrowotnego stylu życia. W dalszej części poruszyła problem zagrożeń zdrowia nauczycieli, opisując skutki niezdrowego trybu życia. Poruszyła także problem stresu i wypalenia zawodowego wśród nauczycieli. Włączyła również zagadnienie dotyczące roli nauczycieli w edukacji zdrowotnej uczniów oraz roli własnego przykładu dla młodego pokolenia w ujęciu wartości zdrowia. Podsumowując tę część pracy, stwierdzam, że napisana jest ze znanstwem zagadnień podjętej problematyki.

Konceptualizacja badań własnych i opis procedury badawczej stanowią kolejne rozdziały. Celem badań była ocena zachowań zdrowotnych nauczycieli szkół podstawowych w kontekście uwarunkowań socjodemograficznych. Doktorantka ustaliła również pięć problemów badawczych oraz hipotezę główną i cztery hipotezy szczegółowe. Są one bardzo dobrze skonstruowane, właściwie ukierunkowują odbiorcę do analizy danych. Nie ukrywam, że wzmocnieniem wartości pracy byłoby umieszczenie szczegółowego opisu zmiennych.

Badania zostały przeprowadzone od września 2021 roku do grudnia 2021 roku wśród 500 nauczycieli szkół podstawowych gmin powiatu kaliskiego. Dobór szkół do badań miał charakter celowy: spośród szkół podstawowych powiatu kaliskiego dobrano drogą losową szkoły (proszę wyjaśnić drogę losową doboru szkół). Przed rozpoczęciem badań właściwych Doktorantka przeprowadziła badania pilotażowe, proszę o uzupełnienie liczby przebadanych nauczycieli. Ostateczną grupę badaną stanowiło 315 nauczycieli, którzy poprawnie wypełnili kwestionariusze ankiet. Doktorantka nie podała jednak kryteriów doboru nauczycieli do badań – proszę o uzupełnienie tych informacji.

Badanie zostało przeprowadzone zgodnie z zasadami Deklaracji Helsińskiej oraz obowiązującymi regulacjami prawnymi, uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego - Uchwała nr 3/2021 z dnia 23 września 2021 roku oraz zgody dyrektorów szkół.

Do badań zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, technikę ankiety. Zastosowano następujące standaryzowane narzędzia badawcze: Inwentarz Zachowań Zdrowotnych (IZZ) autorstwa Z. Juczyńskiego, Lista Kryteriów Zdrowia (LKZ) autorstwa Z. Juczyńskiego oraz Skala Satysfakcji z Życia (SWLS), którego autorami są Ed Diener, Robert A. Emmons, Randy J. Larson, Sharon Griffin, a nie jak błędnie podała Doktorantka Zygfryd Juczyński, który jest autorem polskiej adaptacji skali. Do pakietu narzędzi Doktorantka dołączyła autorski kwestionariusz ankiety na temat zachowań zdrowotnych nauczycieli, składający

się z 38 pytań dotyczących danych demograficznych i społecznych, stylu życia, zachowań żywieniowych, stosowania używek oraz stanu zdrowia - również z uwzględnieniem zachowań zdrowotnych nauczycieli w dobie pandemii.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt bardzo dobrego przygotowania warsztatu badawczego i wykorzystania odpowiednich metod i narzędzi, świadczy on o znajomości tematyki badawczej przez Doktorantkę. Zastosowanie odpowiednich narzędzi, przyniosło interesujący poznawczo i bardzo ważny ze względów praktycznych materiał badawczy. Badania zostały zrealizowane z zastosowaniem odpowiednich metod statystycznych umożliwiających opracowanie i interpretację danych.

Najważniejsze wyniki badań wskazują, że badani nauczyciele wysoko ocenili swój stan zdrowia - 74,9%, w zdecydowanej większości zadeklarowali, że starają się przestrzegać zasad zdrowego stylu życia - 89,5%. Blisko 2/3 badanych spędzało jedynie od 1 do 3 godzin w tygodniu na dodatkowej aktywności fizycznej, natomiast spośród preferowanych form spędzania wolnego czasu, badani najczęściej wskazywali czytanie - 69,2% oraz spotkania ze znajomymi - 58,4%, blisko 2/3 badanych deklaroowało, że spożywa zwykle od 4 do 5 posiłków w ciągu dnia, ale ponad połowa badanych - 51,1% deklaroowała, że podjada między posiłkami. Wyniki wskazują na pewną przewagę osób badanych o przeciętnym i wysokim poziomie satysfakcji z życia wg SWLS oraz na przewagę osób badanych o niskim i przeciętnym poziomie zachowań zdrowotnych wg IZZ w stosunku do osób o wysokim poziomie. Najważniejszymi dla respondentów kryteriami zdrowia wg LKZ, było „nie odczuwać żadnych dolegliwości fizycznych”. Wykazano, że czynniki socjodemograficzne takie jak: płeć, wiek, BMI, staż pracy, zadowolenie z wyboru zawodu, stan cywilny, sytuacja materialna rodziny determinują zachowania zdrowotne nauczycieli. Analiza danych wykazała, że „zachowania profilaktyczne” wg IZZ osiągnęły najwyższy wpływ na zdrowie nauczycieli. Dokonano również wskazania, które z wymiarów rozumienia zdrowia (wg LKZ) wpływa na zachowania zdrowotne nauczycieli i tak: istnieje dodatnia korelacja między częstością spożywania słodczy a potrzebą nieodczuwania żadnych dolegliwości fizycznych ($p=0,027$); istnieje ujemna korelacja między czasem poświęcanym tygodniowo na wypoczynek sedentarny a chęcią nieodczuwania żadnych dolegliwości fizycznych ($p=0,001$); grupa preferująca spędzanie czasu przed komputerem istotnie częściej odczuwała potrzebę bycia szczęśliwym przez większość czasu niż osoby niepreferujące tego rodzaju aktywności podczas czasu wolnego ($p=0,045$); grupa preferująca spędzanie czasu wolnego odpoczywając miała istotnie wyższą potrzebę umiejętności pracy bez napięcia i stresu niż osoby niepreferujące tego rodzaju aktywności podczas czasu wolnego ($p=0,033$); istnieje

dotatnia korelacja między ilością wypijanych „lampek” alkoholu a chęcią nieodczuwania żadnych dolegliwości fizycznych ($p=0,038$).

Wyniki badań przedstawione są za pomocą 133 tabel oraz 2 rycin. Konstrukcja tabel i rycin jest staranna, opis wyników badań jest poprawny i czytelny. Zgromadzone dane są bardzo liczne, a materiał jest analizowany zgodnie ze zmiennymi (których Doktorantka nie podała w części materiał i metody). Jednak analiza materiału oparta głównie na szacowaniu jest bardzo szczegółowa i byłaby bardziej czytelna, gdyby tabele zawierające statystycznie nieistotne wyniki zostały przeniesione do aneksu. Jest to jednak tylko delikatna sugestia Recenzenta.

W dyskusji zawartej na 7 stronach, Doktorantka krytycznie omówiła wyniki badań własnych w odniesieniu do danych z piśmiennictwa. Dyskusja napisana jest poprawnie, ma zachowane właściwe tempo i porusza najbardziej istotne problemy. Dyskusja świadczy o znajomości zagadnienia i dużej rzetelności naukowej.

Doktorantka po przeprowadzeniu szczegółowej analizy materiału, skonstruowała sześć końcowych wniosków, które są kompatybilne z problemami i hipotezami badawczymi oraz sformułowała implikacje praktyczne. Według Recenzenta, należy dopracować wnioski, ponieważ są one raczej podsumowaniem wyników badań.

Uwagi i sugestie

Z obowiązku Recenzenta zwracam uwagę na fakt, że Doktorantka nie uniknęła drobnych błędów, głównie literowych i edytorskich. Drobna uwaga dotyczy uzupełnienia legend w tabelach oraz zmiany oznaczenia podgrup (n).

Kolejna uwaga dotyczy traktowania kawy jako używki. Badania wykazały możliwy, korzystny wpływ na ryzyko chorób układu krążenia, poprawę niektórych składników MetS, w tym nadciśnienia i cukrzycy (min. Suliga i wsp. *Coffe consumption and the occurrence and intensity of metabolic syndrome: a cross-sectional study*), w związku z tym proponuje usunięcie tej części wyników badań w przyszłej publikacji.

Podsumowanie

Wszystkie wymienione uwagi nie dotyczą merytorycznej wartości pracy, mają jedynie charakter drobnych wskazówek, co może okazać się przydatne w przyszłym przygotowaniu rozprawy do publikacji.

Podsumowując, rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a całość opracowania dowodzi, że Doktorantka ma dużą wiedzę teoretyczną i umiejętność

planowania i realizacji projektu badawczego. Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Kamili Kmieć pt. „Zachowania zdrowotne nauczycieli w kontekście uwarunkowań socjodemograficznych”, spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 187 ust.1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r., poz. 1668 z późn.zm.) w związku z powyższym wnoszę do Rady Naukowej Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Akademii Kaliskiej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego o dopuszczenie Pani mgr Kamili Kmieć do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. n. med. i n. zdr. Elżbieta Grochans

KIEROWNIK
Katedry i Zakładu Pielęgniarstwa

prof. dr hab. Elżbieta Grochans